

Dokumentacja przyrodnicza torfowisk alkalicznych obiektu „Bagno Parchacz”

wykonano w ramach projektu:

LIFE11 NAT/PL/423

**„Ochrona torfowisk alkalicznych (7230) w młodogłacjalnym krajobrazie Polski
północnej” – dokument obejmuje charakterystykę obiektu o roboczej nazwie Bagno
Parchacz**

Ewa Gutowska, Filip Jarzombkowski, Katarzyna Kotowska

Świebodzin 2014-2017

Spis treści

1	WSTĘP	3
2	METODYKA PRAC PRZEPROWADZONYCH NA POTRZEBY DOKUMENTACJI	3
2.1	METODY PRAC PRZEPROWADZONYCH NA POTRZEBY SPORZĄDZENIA NINIEJSZEJ DOKUMENTACJI	3
2.2	OPRACOWANIE MAP	5
3	OGÓLNE DANE O OBIEKCIE	5
3.1	TYPOLOGIA	5
3.2	REJESTR POWIERZCHNIOWY - WYKAZ DZIAŁEK EWIDENCYJNYCH.....	5
3.3	STAN WŁASNOŚCI GRUNTÓW.....	5
3.4	WYKAZ WÓD.....	6
3.5	OPIS GRANIC OBIEKTU.....	6
3.6	POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE.....	8
3.7	POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE	8
3.8	REGIONALIZACJE	8
3.9	ZAGOSPODAROWANIE I STAN ŚRODOWISKA W OTOCZENIU OBIEKTÓW.....	9
3.10	OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU "DOLINA ROSPUDY"	9
3.11	OBSZAR NATURA 2000 PLH200022 "DOLINA GÓRNEJ ROSPUDY".....	10
4	HISTORIA UŻYTKOWANIA OBSZARU	11
5	ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	11
5.1	WARUNKI KLIMATYCZNE	11
5.2	GEOMORFOLOGIA I RZEŻBA TERENU	12
5.3	HYDROGRAFIA I HYDROLOGIA	13
5.4	TORFOWISKA	14
5.5	FLORA I JEJ OSOBLIWOŚCI	14
5.6	ROŚLINNOŚĆ, HISTORIA ROZWOJU ORAZ STAN OBECNY	15
5.7	SIEDLISKA CHRONIONE DYREKTYWĄ SIEDLISKOWĄ.....	17
5.8	FAUNA	17
5.8.1	Wykaz gatunków	17
5.8.1.1	Określenie celów działań ochronnych w odniesieniu do fauny.....	17
5.8.1.2	Określenie zasad ochrony siedlisk cennych gatunków zwierząt	18
5.8.2	Zmiany w faunie i zaobserwowane zagrożenia	18
6	WARTOŚCI KRAJOBRAZOWE	18
7	ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE I SPOSOBY UŻYTKOWANIA	18
7.1	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA W OBIEKTACH	18
7.2	INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNA I EDUKACYJNA.....	19
7.3	NAUKOWE WYKORZYSTANIE I OCENA JEGO WPŁYWU NA SIEDLISKO 7230.....	19
7.4	INNE GRUPY SPOŁECZNE MAJĄCE WPŁYW NA OBIEKTY	19
7.5	INTERESY GOSPODARCZE MAJĄCE WPŁYW NA OCHRONĘ SIEDLISKA 7230	19
8	ZAŁOŻENIA OCHRONY ORAZ PROPONOWANA KONCEPCJA OCHRONY TORFOWISK ALKALICZNYCH	19
9	PUBLIKOWANE I NIEPUBLIKOWANE MATERIAŁY DOTYCZĄCE OBSZARU TORFOWISK ALKALICZNYCH ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W CHARAKTERYZOWANYCH OBIEKTACH	20
10	ZAŁĄCZNIKI	21

1 Wstęp

Poniższą dokumentację przyrodniczą sporządzono w ramach Projektu nr LIFE11 NAT/PL/423 współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Funduszu LIFE+ oraz środków NFOŚiGW. Dokumentacja obejmuje obiekt torfowiskowy Bagno Parchacz, położony w południowo-wschodniej części rozległego torfowiska soligenicznego, znajdującego się między stromą skarpą doliny Rospudy a jeziorem Okrągłym.

2 Metodyka prac przeprowadzonych na potrzeby dokumentacji

Prace na potrzeby sporządzenia dokumentacji prowadzono na przestrzeni lat 2013-2014. Wykorzystano również materiały zgromadzone w trakcie obserwacji terenowych od roku 2006.

2.1 Metody prac przeprowadzonych na potrzeby sporządzenia niniejszej dokumentacji

Grupa organizmów i cel działania	Metodyka zbioru informacji lub oceny	Uwagi
Działania wstępne		
- zebranie publikowanych i niepublikowanych opracowań na temat rezerwatu	- przeprowadzenie kwerendy literatury i aktów prawnych	
Flora		
- ocena stopnia rzadkości	- kartowanie w terenie; - analiza wykazów i list gatunków rzadkich i chronionych;	PCZKR – Kaźmierczakowa, Zarzycki 2001; Mirek i in. 2006; Żarnowiec i in. 2004; Zarzycki i in. 2006; Dyrektywa Siedliskowa; Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin;
- wykonanie oceny liczebności populacji gatunków chronionych	-szacowanie liczebności w terenie	
- wykonanie spisów florystycznych i zebranie materiału do oznaczenia (w tym również weryfikacja występowania gatunków rzadkich, zagrożonych	- poszukiwanie w terenie, ze szczególnym uwzględnieniem biotopów o potencjalnie największej bioróżnorodności	oznaczanie na podstawie: Rutkowski 1998; Rothmaler i in.1988; nazewnictwo wg Mirek i in. 2002; nazewnictwo wg Ochyra i in. 2003;

Grupa organizmów i cel działania	Metodyka zbioru informacji lub oceny	Uwagi
i chronionych)		
- występowanie gatunków ekspansywnych i obcych ekologicznie i geograficznie i oszacowanie ich zdolności do ekspansji	- obserwacje terenowe	
Roślinność i siedliska przyrodnicze		
- ocena stopniawyszczenia i rzadkości	- obserwacje terenowe - analiza wykazów i list	Dyrektywa Siedliskowa; Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000; Matuszkiewicz 2005
Walory krajobrazowe		
- wyznaczenie kategorii	Walor: - niski - teren silnie przekształcony antropogenicznie, nie występują rzadkie gatunki chronione, brak chronionych siedlisk - przeciętny - teren w niewielkim stopniu przekształcony antropogenicznie, występują pojedyncze rzadkie gatunki chronione, chronione siedliska przynajmniej fragmentarycznie zachowane - wysoki - teren cechujący się znacznym stopniem naturalności, dość licznie występują rzadkie i chronione organizmy oraz prawidłowo wykształcone rzadkie siedliska przyrodnicze - wybitny - teren cechujący się bardzo	wyznaczenie kategorii oparto na propozycji skali Balcerkiewicza, Wojterskiej (1993)

Grupa organizmów i cel działania	Metodyka zbioru informacji lub oceny	Uwagi
	dużym stopniem naturalności i/lub unikalności przyrodniczej, licznie występują rzadkie i chronione organizmy oraz wzorcowo wykształcone rzadkie siedliska przyrodnicze	

Tabela 1. Zakres i metody prac na potrzeby sporządzenia niniejszej dokumentacji

2.2 Opracowanie map

Warstwy wektorowe (*.shp) i bazę danych (*.dbf) wykonano zgodnie ze Standardem Systemu Informacji Przyrodniczej.

3 Ogólne dane o obiekcie

3.1 Typologia

Obiekt Bagno Parchacz to alkaliczne torfowisko przepływowe znajdujące się na głębokim złożu torfu. Siedlisko występuje w postaci otwartych mechowisk i zbiorowisk mszysto-turzycowych, reprezentuje podtyp 7230-3. Stanowi południowo-wschodnią część większego kompleksu torfowiskowego, obecnie zdominowanego przez zbiorowiska leśne.

3.2 Rejestr powierzchniowy - wykaz działek ewidencyjnych

Nazwa obiektu	Działka ewid.	Powierzchnia	Symbol klasoużytku
Bagno Parchacz	204 obręb Stara Kamionka	0,06 ha	Bagno
	205 obręb Stara Kamionka	1,7 ha	Bagno
Razem		1,76 ha	

Tabela 2. Rejestr powierzchniowy obiektu (gmina Bakalarzewo)

3.3 Stan własności gruntów

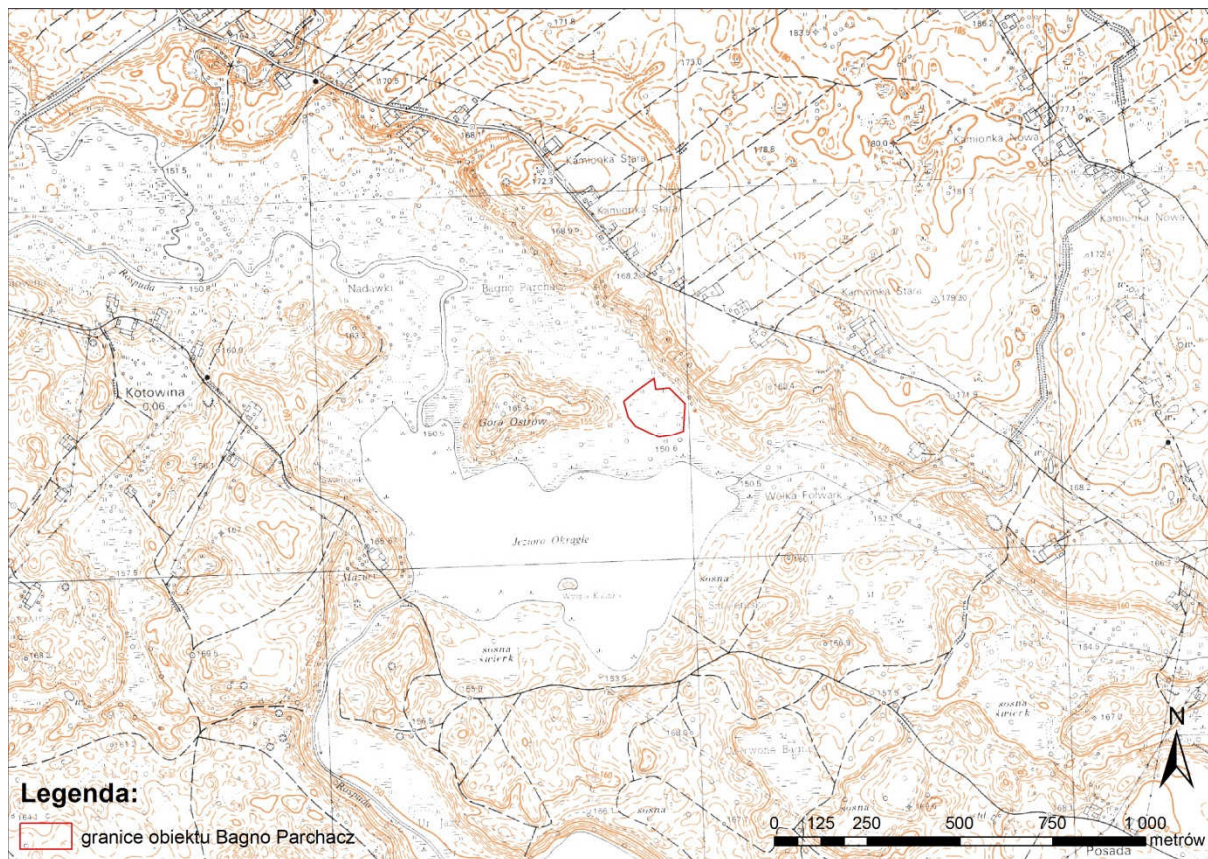
Obiekt w całości stanowi własność prywatną.

3.4 Wykaz wód

W obrębie obiektu brak jest cieków, rowów melioracyjnych czy wód stojących. Kompleks torfowiskowy, w obrębie którego znajduje się obiekt Bagno Parchacz przecina rzeka Rospuda, charakteryzująca się dużym stopniem naturalności. Przepływa ona przez niewielkie, zarastające jezioro rynnowe (jez. Okrągłe), ograniczające torfowisko od strony południowej. W północno-zachodniej części kompleksu (obecnie zajętego przez zbiorowiska leśne) do Rospudy uchodzi rzeka Czerwonka. Od strony południowo-wschodniej do jeziora dochodzi rów melioracyjny zbierający wodę wzdłuż skarpy doliny. W 2012 roku odnotowano wysoki zalew (woda występowała ok. 40 cm nad poziomem gruntu) spowodowany działalnością bobrów oraz wysoką rzędną piętrzenia wody w elektrowni wodnej na Rospudzie w Małych Raczkach.

3.5 Opis granic obiektu

Granice obiektu Bagno Parchacz określa otwarta powierzchnia torfowiska. Poza nimi występują zbiorowiska leśne (sosnowy bór bagienny, sosnowo-brzozowy las bagienny) oraz zwarte zakrzaczenia z podrostem drzew. Obiekt dość wyraźnie odcina się od otoczenia. Położenie obiektu na tle map topograficznych oraz ortofotomapy prezentują ryciny poniżej.

Ryc. 1. Lokalizacja obiektu na podkładzie mapy topograficznej

Ryc. 2. Lokalizacja obiektu na podkładzie ortofotomapy

3.6 Położenie geograficzne

Obiekt jest położony w dolinie Rospudy przy północnym brzegu jeziora Okrągłego, na południowy wschód od wsi Stara Kamionka.

3.7 Położenie administracyjne

Obiekt znajduje się na terenie województwa podlaskiego, w powiecie suwalskim, gminie Bakalarzewo, obrębie ewidencyjnym Stara Kamionka

3.8 Regionalizacje

- fizyczno-geograficzna (Kondracki 2002)

Obszar: EUROPA WSCHODNIA
Podobszar: NIŻ WSCHODNIOEUROPEJSKI
Prowincja: 84 NIZINY WSCHODNIOBAŁTYCKO-BIAŁORUSKIE
Podprowincja: 842 POJEZIERZA WSCHODNIOBAŁTYCKIE
Makroregion: 842.7 POJEZIERZE LITEWSKIE
Mezoregion: 842. 72 POJEZIERZE ZACHODNIO SUWALSKIE

- geobotaniczna (Szafer, Zarzycki 1977)

Państwo: HOLARKTYDA
Obszar: EURO-SYBERYJSKI
Prowincja: NIŻOWO-WYŻYNNIA, ŚRODKOWOEUROPEJSKA
Dział: PÓŁNOCNY
Kraina: SUWALSKO-AUGUSTOWSKA
Okręg: SUWALSKI

- przyrodniczo-leśna (Trampler 2010)

Kraina: MAZURSKO-PODLASKA
Mezoregion POJEZIERZA EŁCKIEGO

3.9 Zagospodarowanie i stan środowiska w otoczeniu obiektów

Obiekt leży w obrębie silnie zarastającego kompleksu torfowiskowego, w większej części pokrytego zbiorowiskami leśnymi wykształconymi w wyniku sukcesji wtórnej (sosnowy bór bagienny, sosnowo-brzozowy las bagienny). Kompleks znajduje się w krajobrazie rolniczym, jedynie na południe od jeziora Okrągłego występują obszary leśne w mozaice z gruntami rolnymi o różnym stopniu użytkowania. Okolica jest stosunkowo słabo zaludniona, przeważają użytki zielone i grunty orne. Wzdłuż północno-wschodniej granicy kompleksu przebiega droga Bakalarzewo – Raczki. Sąsiadujące z kompleksem torfowiskowym jezioro Okrągłe charakteryzuje się dość wysoką czystością wody, nie jest wykorzystywane gospodarczo. W obrębie obiektu zarzucono użytkowanie ze względu na zbyt niską przydatność gospodarczą, a w ostatnich latach także z powodu zbyt wysokiego poziomu wody. Dostęp do obiektu jest utrudniony ze względu na otaczające torfowisko podmokłe lasy (olszyny z grzęzawiskami oraz bór bagienny). W leśnej części kompleksu znajdują się ślady dawnego wydobycia torfu (słabo rozpoznawalne zarośnięte potorfia).

3.10 Obszar Chronionego Krajobrazu "Dolina Rospudy"

Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Rospudy” został utworzony rozporządzeniem Nr 6/91 Wojewody Suwalskiego z dnia 2 maja 1991 r. w sprawie zasad gospodarki przestrzennej na obszarach chronionego krajobrazu i wokół jezior województwa suwalskiego (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 17, poz. 167). Rozporządzenie to utraciło moc po wejściu w życie rozporządzenia Nr 82/98 Wojewody Suwalskiego z dnia 15 czerwca 1998 r. w sprawie zasad gospodarki przestrzennej na obszarach chronionego krajobrazu województwa suwalskiego (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 36, poz. 194). Obecnie obowiązuje rozporządzenie Nr 17/05 Wojewody Podlaskiego z dnia 25 lutego 2005 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Rospudy”. Obszar ten jest położony w województwie podlaskim, powiecie augustowskim na terenie gminy Nowinka i w powiecie suwalskim, na terenie gmin: Bakalarzewo, Filipów, Przerośl, Raczki i Suwałki. Obejmuje dolinę rzeki Rospudy o łącznej powierzchni 25250 ha. Został utworzony w celu ochrony i zachowania doliny Rospudy odznaczającej się wysokim stopniem naturalności, z roślinnością torfowiskową zbiorowisk leśnych i nieleśnych.

3.11 Obszar Natura 2000 PLH200022 "Dolina Górnej Rospudy"

Obszar Natura 2000 Dolina Górnej Rospudy zajmuje powierzchnię 4070,70 ha i obejmuje część doliny rzeki Rospudy położonej na Pojezierzu Zachodniosuwalskim, w części Pojezierza Litewskiego graniczącej z Pojezierzem Mazurskim. Obszar obejmuje górny odcinek rzeki, od jej źródła do miejscowości Raczki. Rospuda bierze swój początek w Jeziorze Niskim, a uchodzi do Jeziora Rospuda – odnogi Jeziora Necko. Przepływa przez szereg jezior typu rynnowego (przy jednym z nich – jez. Okrągłe, położone jest Bagno Parchacz). Dolina rzeki charakteryzuje się młodoglacjalną rzeźbą terenu i stanowi rynnę wcinającą się w utwory sandrowe. Zbocza doliny w wyniku erozji wywoływanej przez spływające wody roztopowe i deszczowe są naznaczone głębokimi rozcięciami. Wpływ na kształtowanie zboczy ma też wypas zwierząt, które poprzez wydeptywanie tworzą na nich charakterystyczne, schodkowe tarasy. Dolina Górnej Rospudy leży na obszarze gmin: Filipów, Bakalarzewo i Raczki (powiat suwalski, w województwie podlaskim). Zróznicowana rzeźba doliny, obecność jezior i innych zbiorników wodnych oraz bezodpływowych zagłębień terenu stwarza warunki do wykształcenia się wielu siedlisk przyrodniczych, zarówno związanych z występowaniem cieków i zbiorników wodnych jak i bezleśnych i leśnych zbiorowisk łądowych. Wśród nich można wymienić siedliska Natura 2000, takie jak: 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Charetea*, 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*. 3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników *Ranunculion fluitantis*, 6510 Nizowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*), 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe), 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea*), 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk (mechowiska i mszyste turzycowiska Torfowiska Parchacz), 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*), 91D0 Bory i lasy bagiennie (sosnowo-brzozowy las bagienny i sosnowy bór bagienny na Torfowisku Parchacz), 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe. Siedliskom towarzyszy wiele gatunków rzadkich i cennych gatunków roślin i zwierząt.

4 Historia użytkowania obszaru

W przeszłości torfowisko było użytkowane kośnie. Stopniowo zaprzestano użytkowania ze względów ekonomicznych. Obecnie teren otwartych torfowisk stanowi nieznaczną część rozległego kompleksu. Pozostałą jego część zajmują zbiorowiska leśne, które wykształciły się w procesie sukcesji wtórnej wywołanej brakiem użytkowania torfowisk. Na zaprzestanie użytkowania w ostatnich latach miało też wpływ silne uwodnienie terenu. Być może na wzrost poziomu wody w obrębie siedliska miała wpływ budowa niewielkiej elektrowni wodnej na Rospudzie w miejscowości Raczki Małe. Sytuacja ta stworzyła dogodne warunki siedliskowe dla bobrów, lecz na skutek ich działalności w obrębie siedliska utrzymuje się stały zalew.

5 Środowisko przyrodnicze

5.1 Warunki klimatyczne

Klimat zlewni Rospudy posiada cechy klimatu kontynentalnego. Charakteryzuje się znaczną zmiennością pogody, dużą amplitudą temperatur, przewagą opadów letnich nad zimowymi oraz wiosennych nad jesiennymi. Charakterystykę głównych elementów klimatu oparto na wynikach obserwacji stacji meteorologicznej w Suwałkach (Jabłońska i in. 2010).

Obszar zlewni i doliny Rospudy leży w obrębie jednej z najzimniejszych dzielnic klimatycznych kraju. Specyfikę surowych warunków klimatycznych stanowią dni mroźne i dni gorące. Dni mroźnych (poniżej -10°C) średnio w roku jest 66. Dni o najwyższych temperaturach (powyżej 25°C) jest ok. 25. Przymrozki występują ok. 137 dni w roku, a okres wegetacyjny trwa ok. 200 dni. W wieloleciu 1980-2007 średnie temperatury roczne układały się w przedziale $4,5-8^{\circ}\text{C}$ (średnia 7°C), temperatury maksymalne od 20 do 28°C (średnia 25°C) a minimalne od $-26,5^{\circ}\text{C}$ do $-10,8^{\circ}\text{C}$ (średnio $-18,2^{\circ}\text{C}$). Minimalne temperatury notowane są głównie w styczniu, a maksymalne przypadają na czerwiec i lipiec. Wiatry wieją głównie z kierunku zachodniego oraz południowo-zachodniego i są silne. Opady atmosferyczne mieszczą się w przedziale średnich wieloletnich dla Polski (500–600 mm na rok). Śnieg utrzymuje się średnio przez około 100 dni w roku.

Opady atmosferyczne scharakteryzowano na podstawie danych z lat 1960-2002. Średnie opady w tym okresie wyniosły 592 mm, wykazując tendencję malejącą: wyraźnie wyższe były w latach 1960-1980, niż w latach 1980 – 2000. W wybranych latach wilgotnych (1960, 1970 i 1974) przekraczały wartości 700 mm, podczas gdy w latach 1968, 1975, 1976, 1991 i 1996 nie osiągnęły wartości 500 mm, wskazując na warunki suche.

Sezonowy rozkład opadów atmosferycznych pokazuje, że maksimum opadowe występuje tutaj w okresie od czerwca do sierpnia, kiedy średnie wartości opadów są wyraźnie większe od średniej (50 mm). W kolejnych miesiącach od września do listopada utrzymują się w granicach średniej miesięcznej z wielolecia. Wyraźne niedobory opadów występują w okresie zimowym i wiosennym.

Uwarunkowania klimatyczne analizowanego obszaru, charakteryzujące się przewagą ewapotranspiracji nad opadem w sezonie wegetacyjnym, powodują, że całoroczne, silne uwilgotnienie siedlisk mokradłowych utrzymuje się tylko dzięki dopływowi wód powierzchniowych lub podziemnych.

5.2 Geomorfologia i rzeźba terenu

Rzeka znajduje się w obszarze młodej rzeźby glacialnej kształtowanej w czasie ostatniego zlodowacenia i wykorzystuje na dolinę rynną subglacialną nazywaną rynną Rospudy.

Prekambryjskie podłoże w rejonie Augustowa, występuje na głębokości od 527 m do 600 m (Znosko 1993). W bezpośrednim podłożu osadów czwartorzędowych na omawianym obszarze występują skały górnego eocenu wykształcone jako mułowce, mułki, ropy, piaski i piaskowce glaukonitowe (Ber 2000), a miąższość osadów czwartorzędowych na analizowanym obszarze wynosi od około 140 metrów w okolicach Augustowa do około 200 w okolicach Raczek. Dalej na NNW miąższość osadów czwartorzędowych rośnie do około 240 m w okolicach Przerośli.

Zręby morfologii badanego obszaru zostały uformowane w wyniku procesów związanych z transgresją i zanikiem lądolodów trzech stadiów zlodowacenia Wisły (Ber 2000). Charakterystyczną cechą lądolodów poszczególnych faz zlodowacenia Wisły, mającą wpływ na obecną morfologię Pojezierza jest koncentracja odpływu wód roztopowych lodowca systemem rynien subglacialnych (Ber 1982, 2000, Mojski 2005). Ich położenie związane jest z predyspozycjami krystalicznego podłoża. Rynny te odsłaniają się spod lodu w czasie kolejnych faz recesyjnych dały początek m.in. dolinie Rospudy.

Cała dolina rzeki Rospudy jest formą poligeniczną, składająca się z fragmentów pojeziornych, połączonych fragmentami o charakterze przełomowym (Jabłońska i in. 2010).

5.3 Hydrografia i hydrologia

Rospuda jest jedną z ważniejszych rzek w północno-wschodniej Polsce, stanowi górny bieg rzeki Netty, prawego dopływu Biebrzy. Przepływa przez Pojezierze Suwalskie i północno-zachodnią część Puszczy Augustowskiej. Łączna długość rzeki wynosi ok. 102 km a całkowita powierzchnia jej zlewni to 907 km². Zgodnie z mapą dorzeczy i regionów wodnych Rospuda podzielona jest na dwie scalone jednolite części wód SW1107 i SW1108. Przedstawiane są rozbieżne lokalizacje źródeł rzeki. Według niektórych autorów (Wengris, Polakowski 1975), rzeka bierze swój początek ze strumieni wypływających ze zboczy wzniesień leżących na południe od Puszczy Rominckiej (m.in. z Lisiej Góry – 259,5 m n.p.m.) lub dopiero z Jeziora Czarnego. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska przyjmuje za początek Rospudy ciek wypływający z jeziora Młynówek.

Rzeka przepływa w kierunku południowym i południowo-wschodnim przez łańcuch wąskich, polodowcowych jezior: Rospuda Filipowska, Kamienne, Długie, Garbas, Głębokie, Sumowo Bakalarzewskie, Okrągłe, Bolesty i Rospuda Augustowska, do którego uchodzi. W górnym biegu, na odcinkach pomiędzy jeziorami, Rospuda ma wąskie i kręte koryto, nurt szybki, a dno kamieniste, przypominając nieco górski potok. Płyne w krajobrazie leśno-łąkowym, a w dolnym biegu (na obszarze Puszczy Augustowskiej) zmienia charakter na typowo nizinny. Na obszarze planowanego rezerwatu koryto rzeki rozszerza się, tworząc zabagnioną nieckę zajętą przez torfowiska. Główne dopływy Rospudy to: Głęboka, Jaworka, Zuśnianka, Szczeberka z Blizną oraz szereg drobnych strumieni, często uregulowanych.

Zasoby wodne Rospudy kontrolowane są na wodowskazu Raczki usytuowanym w 63,9 km rzeki. Średni przepływ z wielolecia wynosi (SSQ) 2,57 m³/s, średnia niska woda (SNQ), 1,50 m³/s, natomiast średnia wysoka woda (SWQ) 10,3 m³/s. Stosunkowo niska zmienność przepływów tłumaczona jest jeziornym i torfowym charakterem zlewni.

Zgodnie z Oceną stanu czystości rzek (Wojewódzki Inspektorat... 2008), Rospuda przed ujściem do jeziora Rospuda Augustowska w 2007 r. odpowiadała III klasie czystości ze względu na wartości BZT5, OWO (co jest wynikiem przepływu przez tereny torfowiskowe), azotu Kjeldahla, azotanów i azotynów oraz stan sanitarny (ogólna liczba bakterii coli i liczba bakterii coli typu fekalnego). Niska zawartość tlenu rozpuszczonego odpowiadała IV klasie czystości, a pozostałe parametry zanieczyszczenia wód mieściły się w granicach I – II klas czystości.

5.4 Torfowiska

Powstanie torfowisk w miejscu zarastających jezior rynny Rospudy jest charakterystyczne dla obszarów polodowcowych. Powstała rynna lodowcowa po ustąpieniu lodowca została wypełniona wodą. W następnej fazie dno rynny zostało przykryte kilkumetrową warstwą utworów pochodzenia zastoiskowego – gytii. Dzięki uszczelnieniu dna doliny nastąpiło podwyższenie poziomu wód gruntowych, a powstająca masa torfowa została zabezpieczona przed nadmiernym osuszeniem w czasie letniej depresji wód. W zależności od panującej roślinności nastąpiło odkładanie kolejnych, zróżnicowanych warstw torfu.

5.5 Flora i jej osobliwości

Obecnie w szacie roślinnej obiektu Bagno Parchacz dominują mszyste turzycowiska budowane przez turzycę nitkowatą *Carex lasiocarpa*, turzycę tunikową *C. appropinquata* i turzycę dzióbkowatą *C. rostrata*, z masowo występującym bobrkiem trójlistkowym *Menyanthes trifoliata*, a miejscami z przewagą zachylnika błotnego *Thelypteris palustris*. Warstwa mszysta skupia się głównie na kępach turzyc wyniesionych nad powierzchnię wody (dominuje *Calliergonella cuspidata*, inne mchy np. *Limprichtia cossonii* czy *Bryum pseudotriquetrum* występują rzadziej). Podnóża kęp porastają mchy tolerujące zanurzenie w wodzie (głównie *Calliergon cordifolium*). Rodzinę storczykowatych reprezentuje kukulka krwista *Dactylorhiza incarnata*, kruszczyk błotny *Epipactis palustris*, wyblin jednolistny *Malaxis monophyllos* i lipiennik Loesela *Liparis loeselii*. Dwóch ostatnich gatunków nie stwierdzono podczas badań w 2014 roku (ostatnie notowania w 2006 roku). Ich brak może być spowodowany utrzymującym się zalewem torfowiska, niemniej jednak obecności tych gatunków wykluczyć nie można. Podobnie, rozpoznanie terenowe w 2014 roku nie wykazało gatunków występujących nisko przy gruncie – turzyc: bagiennej *Carex limosa* i dwupiennej *Carex dioica*, wełnianeczki alpejskiej *Baeothryon alpinum*, rosiczki długolistnej *Drosera anglica* i okrągłolistnej *D. rotundifolia* oraz gnidosza błotnego *Pedicularis palustris*. Warstwa mszysta również uległa zubożeniu. Mchy ze słabą tolerancją na zanurzenie w wodzie takie jak *Cinclidium stygium*, *Hamatocaulis vernicosus*, *Paludella squarrosa* i *Tomentypnum nitens* wycofały się, a ich miejsce zajęły gatunki wytrzymujące zatopienie. Nadal występuje jaskier wielki *Ranunculus lingua*, a w wodzie dwa gatunki pływaczy drobny *Utricularia minor* i średni *U. intermedia*. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że po przeprowadzonych zabiegach ochronnych nastąpi powrót większości gatunków.

Nazwa gatunkowa	Kategoria zagrożenia wg Czerwonej Listy Roślin Naczyniowych Zagrożonych w Polsce (Zarzycki, Szelaż 2006)	Zagrożone gatunki flory torfowisk (Jasnowska, Jasnowski 1977)	Ochrona prawna 2014	Kategoria zagrożenia wg Czerwonej Listy Mchów (Żarnowiec i in. 2004)
Rośliny naczyniowe				
<i>Baeothryon alpinum</i>	V	silnie zagrożony	Ocz	
<i>Carex dioica</i>	V	zagrożony	Ocz	
<i>Carex limosa</i>	V	zagrożony		
<i>Dactylorhiza incarnata</i>			Ocz	
<i>Drosera anglica</i>	E		OC	
<i>Drosera rotundifolia</i>	V		OC	
<i>Eleocharis quinqueflora</i>		zagrożony		
<i>Epipactis palustris</i>	V		OC	
<i>Liparis loeselii</i>	E		OC	
<i>Malaxis monophyllos</i>	V		OC	
<i>Menyanthes trifoliata</i>			Ocz	
<i>Pedicularis palustris</i>	V		Ocz	
<i>Ranunculus lingua</i>	V		Ocz	
<i>Utricularia intermedia</i>	V	silnie zagrożony	OC	
<i>Utricularia minor</i>	V	zagrożony	OC	
Mszaki				
<i>Calliergonella cuspidata</i>			Ocz	
<i>Cinclidium stygium</i>			OC	E
<i>Hamatocaulis vernicosus</i>			OC	
<i>Limprichtia cossonii</i>			OC	
<i>Paludella squarrosa</i>			OC	E
<i>Sphagnum teres</i>			Ocz	
<i>Sphagnum warnstorffii</i>			Ocz	
<i>Tomentypnum nitens</i>			OC	V

Tabela 3. Zestawienie gatunków roślin chronionych i zagrożonych występujących w granicach Bagna Parchacz wraz z kategoriami zagrożenia

5.6 Roślinność, historia rozwoju oraz stan obecny

Obecnie w szacie roślinnej obiektu Bagno Parchacz dominują mszyste szuwały z turzycą tunikową *Carex appropinquata*, turzycą dzióbkową *C. rostrata*, turzycą nitkową

C. lasiocarpa, zachylnikiem błotnym *Thelypteris palustris* oraz masowo występującym bobrkiem trójlistkowym *Manyanthes trifoliata*. Są to zbiorowiska o nieokreślonej pozycji syntaksonomicznej z klasy *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*. Roślinność Bagna Parchacz uległa znacznemu przekształceniu w wyniku zmian hydrologicznych, spowodowanych piętrzeniem przez elektrownię wodną w Małych Raczkach i działalnością bobrów. Ze względu na długotrwały i stosunkowo wysoki zalew (w 2014 r. około 30 cm nad powierzchnią gruntu) nastąpiło wycofywanie się gatunków słabo znoszących zanurzenie w wodzie, rozwój kępowych turzyc oraz przebudowa i zubożenie warstwy mszystej.

Przed zalaniem torfowiska na siedlisku dominowały niskie i średnie turzyce (głównie turzyca nitkowata *Carex lasiocarpa*), miejscami występowały inicjalne mechowiska *Eleocharitetum quinqueflorae* (niekiedy z dużym udziałem turzycy błotnej *Carex limosa*) oraz fitocenozy zbliżone do *Caricetum diandrae*. Notowano też występowanie takich gatunków jak lipiennik Loesela *Liparis loeselii*, wełnianeczka alpejska *Baeothryon alpinum*, turzyca dwupienna *Carex dioica*, rosiczka długolistna *Drosera anglica* i okrągłolistna *D. rotundifolia*, wyblin jednolistny *Malaxis monophyllos* i gnidosz błotny *Pedicularis palustris*. Podczas badań w 2014 roku nie stwierdzono występowania wymienionych gatunków z wyjątkiem turzycy nitkowej. Skład gatunkowy warstwy mszystej zmienił się radykalnie. Wcześniej stwierdzono występowanie wielu gatunków mchów, w tym rzadkich, takich jak *Cinclidium stygium*, *Hamatocaulis vernicosus*, *Paludella squarrosa*, *Tomentypnum nitens*, czy *Sphagnum warnstorffii*. Wśród dominantów występowały: *Limprichtia cossonii*, *Calliergonella cuspidata*, *Calliergon giganteum*, *Bryum pseudotriquetrum* i *Sphagnum teres*. Wykępienie torfowiska spowodowało wyraźne różnicowanie się warstwy mszystej. Obecnie mchy zasiedlają głównie kępy turzyc, przy czym dominuje *Calliergonella cuspidata*, natomiast u podnóża kęp (często pod wodą) dość licznie występuje *Calliergon cordifolium*. Nastąpił znaczny spadek bogactwa gatunkowego mchów, brak jest gatunków rzadkich. W obrębie siedliska występuje silna ekspansja drzew i krzewów (brzozy omszonej *Betula pubescens*, wierzby szarej *Salix cinerea*, olszy czarnej *Alnus glutinosa*) oraz trzciny pospolitej *Phragmites australis*. Zauważalne są także zmiany w kierunku rozwoju szuwarów wielkoturzycowych. Analizy wskazują na dominującą rolę procesu przemiany torfowisk alkalicznych w zbiorowiska szuwarowe oraz leśne. Poza zalewem torfowiska, dodatkowym czynnikiem przyczyniającym się do rozwoju zbiorowisk szuwarowych jest zaprzestanie użytkowania skutkujące dalszym rozwojem wysokich, kępowych turzyc oraz wkraczaniem drzew i krzewów. W obecnej sytuacji jedynym sposobem hamowania i powolnego odwracania tego procesu jest użytkowanie torfowiska (usuwanie drzew i krzewów, koszenie

runi). Wysoki poziom wody na torfowisku notowany od 2012 sukcesywnie się obniża. Początkowo utrzymywał się ok. 40 cm nad powierzchnią gruntu. W 2014 obniżył się do 20-30 cm, w zależności od ukształtowania terenu. Biorąc pod uwagę cienką pokrywę śnieżną i niezbyt liczne opady deszczu w ostatnich latach, istnieje prawdopodobieństwo dalszego spadku poziomu wody. Dodatkowo plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 „Dolina Górnej Rospudy”, który obejmuje Bagno Parchacz zakłada instalację i konserwację rur regulujących poziom piętrzenia na tamach bobrowych oddziałujących na siedlisko. Poprawa warunków wodnych oraz planowane działania ochrony czynnej (ekstensywne użytkowanie) stwarzają korzystne warunki do regeneracji siedliska i powrotu cennej flory mechowisk.

5.7 Siedliska chronione Dyrektywą Siedliskową

7230 – torfowiska alkaliczne o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk

Obiekt Bagno Parchacz reprezentuje siedlisko 7230 – torfowiska alkaliczne o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk, podtyp 7230-3 Torfowiska źródłiskowe i przepływowe Polski północnej. Jest to silnie uwilgotnione torfowisko soligeniczne zlokalizowane u podstawy stromych zboczy doliny rzeki Rospudy. Obecnie roślinność torfowiska ma postać mszystych turzycowisk z dominacją *Carex appropinquata*, *C. rostrata*, *C. lasiocarpa*, *Thelypteris palustris* oraz masowo występującym *Menyanthes trifoliata*. W warstwie mchów dominuje *Calliergonella cuspidata* i *Calliergon cordifolium*. Siedlisko stanowi zubożałą gatunkowo formę mechowiska z ekspansją kępowych turzyc i średnio rozwiniętą warstwą mszystą, zasiedlającą głównie wykępienia.

5.8 Fauna

5.8.1 Wykaz gatunków

W kompleksie torfowiskowym, którego częścią jest obiekt Bagno Parchacz stwierdzono występowanie wydry *Lutra lutra* oraz bobra *Castor fiber*.

5.8.1.1 Określenie celów działań ochronnych w odniesieniu do fauny

Obiekt nie wymaga określenia szczegółowych celów działań ochronnych związanych z występującą tam fauną. Utrzymanie siedlisk w należytym stanie całkowicie zabezpieczy jej trwanie. Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 „Dolina Górnej Rospudy” zakłada instalację rur regulujących poziom piętrzenia wody na tamach bobrowych. Jest to ogólnie

przyjęty sposób zapobiegania zalewom siedlisk bez szkodliwej ingerencji w funkcjonowanie populacji tych zwierząt.

5.8.1.2 Określenie zasad ochrony siedlisk cennych gatunków zwierząt

Nie przewiduje się podejmowania specjalnych działań ochronnych w celu ochrony siedlisk cennych gatunków zwierząt. Priorytetowe wskazania dotyczą w tym wypadku działań związanych z ochroną zbiorowisk roślinnych. Ich właściwe zabezpieczenie umożliwi również przetrwanie fauny we właściwym stanie. Dla zachowania otwartych siedlisk torfowiskowych i łąkowych ważna jest ochrona przed zarastaniem przez drzewa i krzewy. Należy pamiętać, aby wykaszanie terenu prowadzić w sposób dający możliwość ucieczki gatunkom, dla których wyższa roślinność zielna stanowi miejsce bytowania.

5.8.2 Zmiany w faunie i zaobserwowane zagrożenia

Na podstawie dostępnych i zebranych obserwacji wydaje się, że walory faunistyczne obszaru nie ulegają negatywnym zmianom. Gatunkiem istotnie zwiększającym swoją liczebność jest bóbr. Jego działalność może w pewnym stopniu wpłynąć na warunki wodne obszaru oraz powodować negatywne przekształcenia szaty roślinnej cennych siedlisk (np. poprzez zalanie płatu mechowiska). W odniesieniu do wybranych gatunków zwierząt, szczególnie bezkręgowców, zmiany te mogą również mieć niekorzystny wpływ.

6 Wartości krajobrazowe

Bagno Parchacz, mimo przekształceń spowodowanych zalewem posiada wysokie walory krajobrazowe. Otwarte torfowiska występują w kompleksie lasów bagiennych, zwiększając różnorodność biologiczną.

Według przyjętej skali waloryzacyjnej walor rezerwatu został uznany za przeciętny – jest to teren w niewielkim stopniu przekształcony antropogenicznie, występują pojedyncze rzadkie gatunki chronione, a chronione siedliska są przynajmniej fragmentarycznie zachowane.

7 Zagospodarowanie przestrzenne i sposoby użytkowania

7.1 Infrastruktura techniczna w obiektach

Brak infrastruktury technicznej w obrębie obiektu oraz kompleksu torfowiskowego, w którym obiekt się znajduje.

7.2 Infrastruktura turystyczna i edukacyjna

W granicach kompleksu torfowiskowego i samego obiektu brak jest infrastruktury turystycznej i edukacyjnej. Ze względu na położenie, dostępność i stosunkowo niewielkie rozmiary, obiekt ten nie jest znaczący w planowaniu turystyki. Wartość edukacyjna całego kompleksu (mozaika siedlisk, różne etapy sukcesji) jest wysoka, jednak podobnie jak w przypadku działań związanych z infrastrukturą turystyczną budowa obiektów edukacyjnych (tablice, ścieżki itp.) wydaje się być nieuzasadniona.

7.3 Naukowe wykorzystanie i ocena jego wpływu na siedlisko 7230

Na Bagnie Parchacz nie prowadzono regularnych badań nad elementami przyrodniczymi, w tym nad fauną i florą.

7.4 Inne grupy społeczne mające wpływ na obiekty

Brak istotnego wpływu innych grup społecznych na walory przyrodnicze obiektów.

7.5 Interesy gospodarcze mające wpływ na ochronę siedliska 7230

W chwili obecnej nie ma realnych konfliktów pomiędzy gospodarką a celami ochrony torfowisk alkalicznych.

8 Założenia ochrony oraz proponowana koncepcja ochrony torfowisk alkalicznych

Plan ochrony dla siedlisk i gatunków stanowiących przedmioty ochrony w obszarze Natura 2000 Dolina Górnej Rospudy został zatwierdzony przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku 13 grudnia 2013 r. i dostępny jest pod adresem: http://edziennik.bialystok.uw.gov.pl/WDU_B/2013/4472/akt.pdf

Główne założenia ochrony siedliska 7230 powinny uwzględniać następujące wytyczne:

1. Przywrócenie użytkowania kośnego oraz zwiększenie powierzchni siedliska
2. Ograniczenie procesów sukcesji wtórnej
3. Obniżenie ewapotranspiracji w celu poprawy bilansu wodnego torfowiska
4. Poprawę warunków świetlnych siedliska i tworzenie dogodnych warunków do wkraczania gatunków światłolubnych

5. Poprawę struktury powierzchni siedliska (ograniczenie ekspansji kępowych turzyc)

9 Publikowane i niepublikowane materiały dotyczące obszaru torfowisk alkalicznych znajdujących się w charakteryzowanych obiektach.

- WOŁEJKO L., STAŃKO R., PAWLIKOWSKI P., JARZOMBKOWSKI F., KIASZEWICZ K., CHAPIŃSKI P., BREGIN M., KOZUB Ł., KRAJEWSKI Ł., SZCZEPAŃSKI M., 2012. Krajowy program ochrony torfowisk alkalicznych (7230). Wyd. Klubu Przyrodników, Świebodzin.

Rejestr istotnych zdarzeń w obiektach od roku 2014

Data	Obiekt	Zdarzenie	Opis
I kwartał 2015	Bagno Parchacz	Wykonanie jednorazowego usunięcia podrostu drzew oraz nalotu drzew i krzewów	Zabieg wykonano na powierzchni 1,36 ha za pomocą ręcznych narzędzi a powstałą biomasę usunięto z terenu torfowiska. Zabieg wykonał Klub Przyrodników w ramach projektu LIFE11 NAT/PL/423
I kwartał 2015	Bagno Parchacz	Wykonanie jednorazowego koszenia przygotowawczego	Zabieg wykonano na powierzchni 1,62 ha za pomocą ręcznych narzędzi a powstałą biomasę usunięto z terenu torfowiska. Zabieg wykonał Klub Przyrodników w ramach projektu LIFE11 NAT/PL/423

10 ZAŁĄCZNIKI

Dokumentacja fotograficzna

